

Țarul Petru trezește Rusia

Nu i-a plăcut niciodată Moscova și va avea chiar oroare de acest oraș. De ce? Pentru că este refugiul a ceea ce el numește „vechile obiceiuri”. Iar printre acestea, comploturile de familie, intrigile orientale și masacrele puse la cale de *strelitii* care au exterminat clanul Narîșkin și au silit-o pe mama lui să se retragă la reședința de la Preobrajenski. Paradoxal este că Petru I se vede constrâns la inacțiune politică oficială deoarece sora sa vitregă, Sofia, și fratele său vitreg, Ivan al V-lea, și-au împărțit puterea cu o bucurie plină de cruzime. Însă Petru, asociat la domnie, va profita de această menținere la distanță, așa cum va ști să profite de toate situațiile defavorabile. Singurul lucru interesant la Moscova este faptul că adăpostește un cartier al străinilor și acolo va respira Petru un aer înviorător, cel al nou-tătăii, la polul opus față de mirosurile stătute emanate de zidurile de granit ale Kremlinului, acele ziduri înalte care îl vor fascina pe Napoleon. Genevezul Lefort și scoțianul Gordon îl inițiază în această deschidere spre Occident, inculcându-i idei, noțiuni despre științe și tehnici răspândite în Occident, dar ignorate în Moscovia. Adolescent curios, ager, avid de acțiune, Petru este pasionat de arta militară și îi place să organizeze regimente imaginare pe care le pune să facă manevre. Preceptorii săi nefiind întotdeauna la înălțimea misiunii lor, educația sa are multe lacune. Nu contează: va găsi el însuși ceea ce preceptorii

nu se pricep să-l învețe. Impulsiv și voluntar, nu acționează decât după bunul său plac. Marea, deși, îndepărtată, îl obsedează. Atunci, deja convins că nu există progres posibil fără debușee maritime, se mulțumește cu Moscova, râul care traversează orașul și curge la poalele Kremlinului. Cu mâinile sale, construiește o ambarcațiune pentru a naviga, visând la oceane. Astfel meseria sa de început este cea de dulgher sau tâmplar naval, iar barca aceea este considerată primul vas al flotei ruse, Petru cel Mare fiind fondatorul ei¹. Se naște astfel reputația de meșteșugar a tânărului țar; mâinile sale sunt nerăbdătoare să frământa, să cioplească, să taie, să sculpteze, să coasă, să geluiască. Oamenii greșesc luând peste picior mania sa de meșter înzestrat la toate. Petru nu este doar dulgher. Învață meseria de cizmar (confecționându-și mândru o pereche de pantofi pe măsura sa, mică: are măsura 39 la picior, dar va măsura în înălțime 2,04 metri!). Geometru, tăietor de lemne: nu-i scapă nicio muncă manuală. Adolescentul care tropăie de nerăbdare să acționeze are toate calitățile unui constructor. Cu propriile mâini, dând ascultare unei minți excepționale, el va modela noua Rusie. Deja. Convingerea sa este pragmatică: pentru a face față, adică pentru a comanda, trebuie să te pricepi... Acest obsedat de munca manuală practica, se pare, vreo 20 de meserii. Cea mai neașteptată era cea de... dentist! La vremea aceea, când „a minți cu nerușinare ca un tip care smulge dinții” este o dureroasă realitate, el extrage dinții bolnavi ai supușilor săi cu instrumente născocite de el însuși. Din păcate, în graba sa, i se întâmplă să smulgă dinți sănătoși în locul celor cariati. Dar câtă cinste să fii operat de un astfel de om! Chiar de țar! Cunoștințele lui Petru I sunt surprinzătoare, roade ale unei insațiabile sete de cunoaștere. Neconținut, el pune întrebări

¹ Barca este expusă la Sankt Petersburg — ceea ce este semnificativ! — într-un mic pavilion din fața Catedralei Sfinții Petru și Pavel.

despre toate și vrea răspunsuri despre absolut tot. Acestea îi sunt furnizate — dacă este posibil! — în mare grabă, căci este un om grăbit. Rapiditatea sa este aproape epuizantă. De altfel, forța sa fizică, fără de care nu ar izbuti nimic, cât și impozanta sa statură sunt prețioase atuuri. Câtă energie! Nimeni nu știe când doarme și nici dacă i se întâmplă să se odihnească.

Nu poate fi deci nimeni surprins că în septembrie 1689, exasperat de letargia familiei sale, Petru îi elimină brusc pe Sofia și Ivan al V-lea pentru a pune mâna pe o putere la fel de erodată ca trunchiurile de lemn roase de cari ai unei izbe părăsite. Are șaptesprezece ani. Din acel moment, o formidabilă mașinărie de inteligență și de execuție s-a pus în mișcare. Nimeni și nimic nu o va opri. Pentru a occidentaliza acel imperiu care, după părerea sa, privește prea mult spre Asia, Petru I va rupe izolarea geografică a țării sale. Pentru aceasta nu există decât un sigur mijloc: marea. Își înalță așadar privirile spre nord. Potrivit unei expresii legendare, de la care se va inspira Pușkin în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea, el „va deschide o fereastră” spre Marea Baltică, dar, să nu uităm, și spre Marea Neagră, ceea ce indică amploarea proiectului său. A studiat îndelung hărțile înainte de a-i înfrunța pe cei doi inamici seculari ai Rusiei, suedezii și turcii. Aceștia sunt primii săi adversari. Între 1695 și 1696, le răpește otomanilor dominația asupra Mării Azov, care prelungește Marea Neagră prin Strâmtoarea Kerchi; această manevră este o prodigioasă izbândă. Cucerirea fortăreței otomane Azov nu este numai cel dintâi succes militar al tânărului țar; doar la picioarele acestor metereze consideră el că își slujește pentru prima oară țara. Victoria sa este și opera unei echipe și se cuvine să spunem iarăși în ce măsură Petru I are talentul de a se înconjura de colaboratori remarcabili; ei vor fi supranumiți „păsărelele din stolul lui Petru”, dar sunt în realitate niște vulturi.

Franz Lefort, unul dintre mentorii săi moscoviți, în vârstă de aproximativ patruzeci de ani, va lua parte la toate campaniile sale. General și amiral totodată, genevezul este un om vesel, mereu bine dispus, vădind o curtoazie obligatorie în anturajul lui Petru I. Și vorbește mai multe limbi, ceea ce va face din el un diplomat însărcinat cu misiuni delicate. Este probabil ca Lefort să fie cel care îi șoptește țarului ideea unei „mari ambasade” în țările europene. Petru vrea să se informeze personal. Atunci, din 1697 până în 1698, el întreprinde un adevărat turneu diplomatic, cu diferența că nu s-a mai văzut nicicând, nici în fond, nici în formă, un asemenea alai. Țarul vrea să voiajeze incognito, căci detestă lingușitorii. Scopul său este de a înțelege și de a vedea ceea ce este bun la alții. Atunci, spre a dejuca vicleniile, vlăjganul — căci foarte puțini îl cunosc în Europa Occidentală — se dă drept... propriul ambasador! Ține absolut să fie luat drept emisarul țarului Moscoviei. După ce a interzis, sub amenințarea pedepsei cu moartea, să-i fie dezvăluită adevărata identitate, el pleacă, lăsând în locul său oameni de încredere la Moscova.

„Marea ambasadă” își merită numele. Aceasta numără 270 de persoane, câțiva pitici și... o maimuță. 32 de trăsură grele, aproape tot atâtea calești, patru enorme furgoane de bagaje, diamantele coroanei (deja renumite!), scrisori de schimb pentru fiecare capitală sau oraș care trebuia vizitat, blănuri somptuoase, țesături din mătase și, spre a fi sigur că-i va convinge pe increduli, 2 milioane de ruble, sumă considerabilă pentru vremea respectivă. Astfel înaintează în direcția Prusiei, a Olandei și a Angliei cea mai formidabilă mistificare din istoria diplomatică, un împărat deghizat în propriul ambasador! Pe sigiliul său, care îi identifică scrisorile de acreditare și depeșele, falsul ambasador a pus să fie gravată o inscripție pe care puțini oameni au înțeles-o pe atunci: „Eu sunt elev și caut profesori”.